

ANTÒNIA VICENS

«L'obra, que és el que importa, és la mateixa tant si et fan cas com si no»

Antònia Vicens (Santanyí, Mallorca, 1941) és una de les autores destacades de la generació dels 70. Ha conreat la narrativa breu, la novel·la i, últimament, la poesia. Recentment, ha estat guardonada amb el Premi Nacional de Cultura 2016, l'escriptor Sebastià Portell i Clar li ha dedicat un llibre de converses ('Massa deutes amb les flors', a Lleonard Muntaner Editor) i se li han retut diversos homenatges per celebrar els seus 75 anys.

*Entrevista de Pere Antoni Pons
Fotografies d'Isaac Buj*

Déu n'hi do, la collita d'èxits d'enguany.

—Diguem que ha estat un any vistós comparat amb altres. A mi m'han enterrat i ressuscitat unes quantes vegades; hi ha hagut grans silencis sobre la meua obra i també se n'ha parlat molt. M'ho prenc tot amb un somriure. La veritat és que m'és igual. L'obra, que és el que importa, és la mateixa tant si et fan cas com si no.

—Per l'entorn en què va créixer, res no feia pensar que es dedicaria a la literatura.

—No hi havia ni un sol llibre a casa nostra. Al meu poble, Santanyí, hi havia la terra i el mar, o sigui que la gent eren pagesos o pescadors. Mon pare primer va ser pescador i després se'n va anar a fer contraban. N'hi havia molts, de contrabandistes, a Santanyí: feien contraban de tabac, de niló... Tampoc no hi havia biblioteca, al poble. Hi havia l'escola de costura de les monges franciscanes, que no eren ni mestres i només podien ensenyar quatre sumes i restes. A catorze anys, em varen dir que no em podien ensenyar

res més. Em va fer pena. A les al·lotes, ens deien que havíem de ser pures, obedients, honestes... Ens preparaven per sortir de l'ambient familiar dominat per la figura paterna i per casar-nos i entrar en l'ambient dominat per la figura del marit. A mi no em feia gens d'il·lusió ser una dona, si ser una dona era ser allò.

—De què feia feina la seva mare?

—Era brodadora. Moltes dones treballaven al camp. Brodar era una feina més sofisticada i exigent. Feien meravelles, com a artesanes. Mumare era una dona fiscalitzadora. Com totes les dones del poble, sempre estava nerviosa. Com que els homes estaven fora onze mesos l'any i no en tenien gairebé notícies, sempre patien. Jo recordo un poble de dones histèriques, que estaven soles i vivien pendents d'una carta de l'home dient que estava bé, o anunciant que vindria a passar uns dies. Quan sabíem que hi havia mal temps, la preocupació era grossa. Passaven desgràcies sovint. O contratemps. Una vegada mon pare va haver de tirar tota la càrrega a la mar per culpa del mal temps. Una altra vegada la policia marítima el va

detenir amb tota la tripulació i va passar dos anys tancat en una presó de Sicília. Va haver-hi motins, incendis... Coses de la màfia, suposo.

—Com era el seu pare?

—Era molt poc conversador. Quan jo tenia onze anys em va comprar una bicicleta i, anys més tard, una màquina d'escriure. En Bernat Vidal i Tomàs em passava a màquina les meves col·laboracions al setmanari local *Santanyí*, però un dia em va dir que no podia continuar fent-ho. O sigui que mon pare me la va enviar de contraban. Era un home encantador, no em va negar mai res. Mumare, en canvi, tenia l'obligació, com totes les dones, de dur la filla recta i fer que fos una dona de profit. Que havíem de ser dones de profit ens ho deien molt, aleshores.

—Era molt viu el record de la guerra civil?

—La gent fingia, no podien parlar de la guerra. Recordo, de petita, haver sentit la paraula "sang", la paraula "anegat"... Com que molts republicans van fugir per la mar, alguns s'ofegaren. Durant anys no se'n va parlar, d'allò. La gent intentava

viure, amb por. Mon pare era anticlerical i contrari al règim: escoltava Ràdio Pirenai- ca i mumare patia... Mai no em va deixar anar a unes classes que les senyoretetes de Falange feien al poble.

—**El boom del turisme de masses, als 60, va girar damunt davall aquell món.**

—A Santanyí, de tant en tant hi havia alguna parella de turistes, quan jo era petita. Se'ls veia amb una placidesa que no tenia la gent del poble. A Cala Figuera, una vegada va arribar una barca amb un home vestit de negre. Les dones començaren a dir: "Mirau, mirau, un capellà protestant!"

—**D'adolescent, vostè va entrar a treballar en el negoci turístic.**

—Com que jo escrivia a màquina, un home que li deien Francesc Martorell i que tenia un hotel a Cala d'Or em va contractar de secretària. Ocasionalment, estava a la recepció. Al poble, no va estar ben vist que anés a fer feina a un hotel. Tampoc s'ho van prendre bé quan l'any 1969 vaig instal·lar-me a Palma per fer un curset de català a l'Obra Cultural Balear. Deien: "Segur que hi té un *xixisbei*" —un amant—. Creu-t'ho, jo quedava a ca una tia beata, que em prohibia de guaitar a cap bar que tingués cortines!

—**El que va veure en l'hostaleria la va marcar.**

—Sí. L'explotació dels obrers, immigrants peninsulars. Als que estaven a la cuina, o que feien de cambrers, els feien dormir en lliteres, viure en llocs plens de cuques. També els donaven un menjar molt dolent. És la realitat que vaig descriure a *39º graus a l'ombra*. El meu cap la va llegir i va amenaçar-me. Si continuava escrivint així sobre el turisme, no hi trobaria mai més feina. Amb la meua primera novel·la, vaig voler escriure sobre els obrers, no sobre la gent que prenien el sol a la platja. Encara que molts turistes no eren gent alegre. Hi havia moltes viudes de morts a la Segona Guerra Mundial. Alguna es va intentar suïcidar... No hi havia la frivolitat d'ara.

—**Una figura crucial en la vida cultural de Santanyí, i en la seva carrera literària, va ser en Bernat Vidal i Tomàs.**

—Sí. Era l'apotecari del poble. No va fer una gran obra, però va salvar la llengua per a molts escriptors d'aquí. Va ser un dels impulsors de l'Obra Cultural Balear. Per casa seva, va passar-hi tothom: des de Sanchis Guarnier, Blai Bonet o un jove Porcel fins a Blas de Otero. Era un savi que podia parlar de literatura, música, pintura. Estimava molt la llengua. Tenia una figura molt solemne. Jo el vaig conèixer perquè vaig contar a una monja que volia ser escriptora i ella em va dir que anés a parlar amb ell, Don Bernat. Jo tenia 13 o 14 anys. Ell em va ajudar molt perquè escoltava el que havia escrit i, de tant en tant, em deia: "Això està molt bé". Era la seva manera de dir-me que, de deu pàgines, hi havia unes frases o un paràgraf bons. Que algú t'escolti quan ets jove, no té preu.

—**S'acaba de reeditar *Judes i la primavera*, i des de fa anys es diu que Blai Bonet va voler calumniar en Bernat Vidal convertint-lo en el sinistre falangista que surt a la novel·la, Don Macià.**

—Jo crec que entre en Bernat i en Blai va haver-hi una gran relació passional. De part d'en Blai, hi havia un gran odi, però també un gran amor. Per força el va admirar molt. En Bernat, vuit anys més gran, era de bona família, havia estat a Barcelona, coneixia gent dins el món cultural... A més, en Bernat va ajudar molt a en Blai. Li va salvar la vida duent de contraban la penicil·lina que necessitava per la tuberculosi. També li va donar a conèixer els poetes de la Generació del 27, cosa que va fer que la qualitat com a →

«Jo sempre he escrit per mirar d'entendre la realitat, però no la realitat social, sinó la de les persones en moments de triomf o desesperació»

→ poeta d'en Blai cresqués. A l'arxiu familiar, la filla d'en Bernat ha trobat cartes i dedicatòries d'en Blai molt entusiastes –molt d'enamorat– cap a en Bernat Vidal. Quan en Blai el va retratar com Don Macià, volia fer-li molt de mal. I va mentir, perquè en Bernat no va ser mai falangista i va ser un home bo. Davant meu en Blai no va parlar mai malament d'en Bernat Vidal, però m'han dit que sí que en malparlava sovint. Li tenia un odi tan fort que per força havia de venir d'un amor també molt fort. En Bernat Vidal, en canvi, mai en va xerrar malament. Diuen que les darreres paraules que va dir abans de morir van ser: "Digau a en Blai que el perdon".

—**Amb 39º graus a l'ombra, va guanyar el Sant Jordi.**

—Quan em vaig posar a escriure-la no sabia quin tipus de novel·la volia fer. Només tenia clar que volia escriure sobre aquell món que havia descobert. Jo llegia de tot: des de vides de sants fins a novel·la social. En Bernat Vidal m'havia deixat llibres de dos autors, Álvaro Cunqueiro i Carmen Laforet, l'un imaginatiu i l'altra realista. Tots dos em van interessar igual.

—**Després d'aquell èxit, li van proposar d'instal·lar-se a Barcelona. Un dels que es va oferir d'ajudar-la va ser l'empresari i mecenes Joan B. Cendrós.**

—En Cendrós, un home agradable, em va convidar a casa seva a dinar. Era el propietari de Proa i d'Aymà. També vaig conèixer l'Agustí Bou, secretari de la Sucrera Espanyola. Tant l'un com l'altre, catalanistes i importants promotors culturals, em van dir que em donarien feina i em buscarien casa, que tindria col·laboracions en premsa i en ràdio... Vaig anar a Barcelona però, al cap de tres dies, ja em vaig enyorar de Santanyí i Cala d'Or. I vaig decidir tornar. Sabia que renunciava a l'èxit i la popularitat, però jo només volia llibertat per escriure. M'agrada viure retirada.

—**Als anys 70 i 80, vostè va continuar escrivint i publicant: *Material de fulletó* (1971), *La festa de tots els morts* (1974), *La santa* (1980), *Quilòmetres de tul per a un petit cadàver* (1984),**

***Terra seca* (1987)... Entre els temes més recurrents en la seva obra, hi ha la realitat mallorquina transformada pel turisme de masses, la condició de la dona, la corrupció política...**

—Jo sempre he escrit per mirar d'entendre la realitat, però no la realitat social, sinó la de les persones. Per això he escrit sobre personatges en moments de triomf, desesperació i desconcert. També he escrit sobre molts personatges que cercaven desesperadament la felicitat. És una paraula que enlluerna molt però que no sabem ben bé què és. Tothom la cerca, la felicitat, com qui cerca un tresor. Molts han mort cercant tresors. En algunes de les meves novel·les també he parlat de la llibertat de la dona, que és impossible sense una base cultural. Les dones poden gaudir de la llibertat sexual, de costums, del que sigui, però sense cultura sempre viuran limitades. A Occident, crec que moltes dones viuen amb una lleugeresa que els impedeix ser conscients de tot el que hem aconseguit en les últimes dècades. A més, continua havent-hi molt de masclisme.

—**Com treballa una novel·la? Primer li ve l'argument, o el tema, o un personatge...?**

—Abans de començar a escriure una novel·la, convisc amb els personatges durant mesos. Com si fes un càsting, uns me'ls quedo i d'altres els descarto. Sovint m'he quedat amb personatges menyspreables, als quals els descobreixo l'animeta, les emocions.

—**Després de deixar l'hostaleria, va muntar una botiga d'artesanía a Palma.**

—La vaig tenir entre el 1976 i el 2001. Tenia un horari lliure i ningú em controlava, cosa que em permetia escriure i llegir.

—**A més d'en Vidal i Tomàs, va conèixer a fons els grans noms de la literatura illenca de postguerra, per exemple Josep Maria Llompart, amb qui va escriure un llibre a quatre mans, *Vocabulari privat*.**

—Els vaig conèixer tots. En Llompart i la seva dona, Encarna Vinyes, eren un matrimoni que vivia per a la cultura.

Recordo la generositat de la taula de ca seva, sempre hi tenien convidats. També en Llorenç Moyà, irònic, encantador, contingut fins que va morir la seva mare, i aleshores va poder assumir la seva homosexualitat. També vaig tractar molt en Jaume Vidal Alcover, un savi que et feia creure el que volia. Era molt intel·ligent, gairebé era esclau de la seva intel·ligència. I en Bartomeu Fiol, més jove, que arrossegava el seu món poètic i no sabia què fer-ne. No trobava el seu lloc dins la poesia catalana i això li creava neguit.

—**Les seves tres últimes novel·les són *Lluny del tren* (2002), *Ungles perfectes* (2007) i *Ànima de gos* (2010). Des d'aleshores, escriu sobretot poesia: *Lovely* (2009), *Sota el paraigua el crit* (2013) i *Fred als ulls* (2015). Com explica aquest canvi de gènere? Ha abandonat la narrativa?**

—Jo només escric quan i el que em ve de gust, i ara la narrativa no em ve de gust. A més, tinc problemes de vista; per tant, potser no en tornaré a escriure... El primer llibre de poemes em va venir d'una manera atzarosa. De cop, em van començar a caure trossos de la meua vida a sobre, i es convertiren en versos. I això que no havia estat mai gaire lectora de poesia. Mentre que *Lovely* és un llibre matèric i narratiu, a *Sota el paraigua el crit* vaig cercar més la part espiritual, sense anècdotes ni històries. L'un és el revers de l'altre. I el tercer llibre el vaig escriure amb els ulls clucs, literalment, perquè m'havien operat de cataractes. En silenci, veia passar els versos dins la fosca, obria un ull i l'escrivia. És un llibre escrit des de més enllà del jo.

—**Com ha anat canviant la seva relació amb la literatura al llarg dels anys?**

—Quan llegeixo sempre espero trobar plaer, coneixement, sensibilitat... N'espero molt, jo, de les paraules i dels llibres. I, quan escric, intento acostar-me a una perfecció que està feta d'harmonia i de bellesa, però també d'elements més terribles. La literatura hauria de ser com la mar, que és espectacularment bella però també espectacularment terrible. ●